

**Wyrok z dnia 30 lipca 1997 r.
II UKN 202/97**

Przez "stałą opiekę oraz pielęgnację lub pomoc w czynnościach samoobsługowych", o których stanowi § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149) należy rozumieć wykonywanie tych czynności przez matkę dziecka w sposób ciągły, a więc w zasadzie codzienny.

Przewodniczący SSN: Maria Mańkowska, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 30 lipca 1997 r. sprawy z wniosku Barbary S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o prawo do wcześniejszej emerytury, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 15 listopada 1996 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 22 lutego 1996 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. odmówił Barbarze S. prawa do wcześniejszej emerytury przewidzianej w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz. U. Nr 28, poz. 149). Przyczyną powyższej decyzji było ustalenie, że wnioskodawczyni nie posiada 20-letniego okresu zatrudnienia, a jedynie 18 lat, 7 miesięcy i 24 dni, gdyż okresu od 1 listopada 1992 r. do 30 kwietnia 1994 r. nie można uznać jako okresu składkowego z powodu nieopłacania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach, po rozpoznaniu odwołania wnioskodawczyni, wyrokiem z dnia 8 czerwca 1996 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zaliczył Barbarze S. do okresu zatrudnienia okres od 1 listopada 1992 r. do 30 kwietnia 1994 r., a w pozostałej części uchylił decyzję i przekazał sprawę organowi rentowemu do ponownego rozpoznania. Sąd Wojewódzki ustalił, że wnioskodawczyni ma niewidomą córkę Aleksandrę, urodzoną dnia 21 marca 1981 r. i w związku z koniecznością sprawowania osobistej opieki nad nią zrezygnowała z pracy w Okręgowym Zakładzie Transportu i Maszyn Drogowych w M., rozpoczęła natomiast od dnia 4 lutego 1983 r. działalność gospodarczą - krawiectwo. Działalność tę prowadziła do dnia 30 kwietnia 1994 r. W czasie od 1 listopada 1992 r. do 30 kwietnia 1994 r. nie płaciła składek na ubezpieczenie społeczne (podobnie jak i podatku dochodowego) ze względu na niskie dochody z tej działalności. Zdaniem Sądu Wojewódzkiego okoliczność ta nie jest jednak przeszkodą do zaliczenia wymienionego okresu do okresu zatrudnienia, gdyż z art. 16 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r.

o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm.) wynika, że gdy chodzi o długoterminowe świadczenia z ubezpieczenia społecznego (emerytury i renty) istnieje prawo do ich pobierania przez osoby, które nabyły prawo do tych świadczeń, nawet w sytuacji nieopłacenia składek na ubezpieczenie społeczne. Wówczas bowiem istnieje możliwość potrącenia tych składek z należnych emerytur lub rent.

Na skutek rewizji organu rentowego rozpoznawał sprawę Sąd Apelacyjny w Katowicach, który wyrokiem z dnia 15 listopada 1996 r. zmienił w całości zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawczynie. Sąd Apelacyjny podniósł, że powołany przez Sąd Wojewódzki § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. wymaga dla nabycia uprawnień do wcześniejszej emerytury nie tylko wykazania przez osobę zainteresowaną 20 letniego okresu zatrudnienia, ale także sprawowania przez nią osobistej opieki nad dzieckiem, które zostało zaliczone do I grupy inwalidów bez względu na przyczynę inwalidztwa lub które zostało zaliczone do II grupy inwalidów z powodu jednego ze stanów chorobowych wymienionych w ust. 3 tego przepisu, jeżeli inwalidztwo istnieje od urodzenia albo powstało przed ukończeniem 18 lat życia. Gdy chodzi o wnioskodawczynię, nie spełnia ona warunku sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem, gdyż córka wnioskodawczynie Aleksandra przebywa od 1 września 1987 r. w Ośrodku Szkoleniowo-Wychowawczym dla Dzieci Niewidomych w L. [...], a jej pobyt tam jest pobytem całodobowym. Wnioskodawczynie zabiera córkę do domu tylko na soboty i niedziele. Skoro wnioskodawczynie nie spełnia powyższego warunku, nie może skorzystać z prawa do wcześniejszej emerytury, gdyż warunki wymienione w § 1 przytoczonego wyżej rozporządzenia muszą być spełnione łącznie.

Od powyższego wyroku pełnomocnik wnioskodawczynie [...] wniósł kasację, w której zarzucając naruszenie prawa materialnego - § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz. U. Nr 28, poz. 149) wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie rewizji strony pozwanej od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Katowicach z dnia 22 lutego 1996 r. Zdaniem pełnomocnika wnioskodawczynie Sąd Apelacyjny dokonał błędnej wykładni pojęcia "osobista i stała opieka nad dzieckiem" użytego w § 1 rozporządzenia, gdyż nie odniósł jej do stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy, który polega na tym, że wnioskodawczynie stale sprawuje opiekę nad córką w te dni, w które przebywa w domu, a jest ich około 150 w ciągu roku. Córka wnioskodawczynie przebywa bowiem w domu we wszystkie soboty i niedziele, a ponadto w czasie ferii szkolnych i świąt. Nie jest więc możliwe, by wnioskodawczynie mogła zajmować się pracą zawodową. Musi bowiem zadbać o codzienne potrzeby dziecka i zapewnić mu warunki do rozwoju intelektualnego.

Strona pozwana wniosła o oddalenie kasacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż - wbrew stanowisku skarżącej - wyrok Sądu Apelacyjnego nie narusza przepisów wskazanego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r., przewidujących możliwość nabycia prawa do wcześniejszej emerytury przez pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki i wskutek tego nie mogących kontynuować zatrudnienia.

Z § 1 ust. 1 rozporządzenia wynika, że warunkiem nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na zasadach przewidzianych w tym rozporządzeniu jest posiadanie przez pracownicę 20 letniego okresu zatrudnienia oraz sprawowanie przez nią opieki nad dzieckiem, które zostało zaliczone: do I grupy inwalidów - bez względu na przyczynę inwalidztwa lub do II grupy inwalidów ze względu na stany chorobowe wskazane w rozporządzeniu, gdy inwalidztwo istnieje od urodzenia lub powstało przed ukończeniem 18 roku życia. Powyższy przepis stanowi zarazem, że wymagania w nim przewidziane muszą być spełnione łącznie, co w stanie faktycznym niniejszej sprawy oznacza, że wnioskodawczyni powinna wykazać zarówno 20 letni okres zatrudnienia, jak i fakt sprawowania osobistej opieki nad córką Aleksandrą, urodzoną 21 marca 1981 r., co do której nie ma wątpliwości, że ze względu na wiek i schorzenie narządu wzroku, upośledzające w bardzo poważnym stopniu sprawność organizmu, wymaga ona stałej opieki innej osoby.

Oprócz wyartykułowanych w pkt 1 i pkt 2 dwóch warunków, których spełnienie należy do matki ubiegającej się o przyznanie wcześniejszej emerytury, przepis § 1 rozporządzenia wymaga ponadto istnienia związku przyczynowego między niemożnością kontynuowania przez nią zatrudnienia, a stanem zdrowia dziecka. W myśl wymienionego przepisu powyższy związek istnieje wówczas, gdy podjęcie się przez matkę osobistej opieki nad dzieckiem, wymagającym "jej stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych", spowodowało niemożność kontynuowania zatrudnienia w przeszłości lub obecnie. Ową konieczność sprawowania "stałej opieki, pielęgnacji i pomocy w czynnościach samoobsługowych" w stosunku do chorego dziecka uznał też normodawca za ważny powód do odstąpienia od powszechnych zasad przyznawania emerytur, gdyż [...] nie wprowadził warunku posiadania określonego wieku przez matkę, sprawującą osobistą opiekę nad dzieckiem. Słusznie jednak podniósł Sąd Apelacyjny, że tak złagodzone warunki przyznania emerytury muszą być konsekwentnie spełnione.

W świetle zatem przedstawionego stanu prawnego nie jest trafny zarzut wnioskodawczyni, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem § 1 omawianego rozporządzenia, polegającym na jego błędnej wykładni, wykluczającej przyjęcie, iż "stałą i osobistą opieką nad dzieckiem" jest również opieka wykonywana przez około 150 dni w roku, a nie tylko przez cały rok. Rozmiar i charakter opieki zależy bowiem od potrzeb dziecka. Jeżeli więc w rozporządzeniu z dnia 15 maja 1989 r. chodzi o dziecko zaliczone do I grupy inwalidów albo do II grupy inwalidów, lecz nie mogące samodzielnie podejmować decyzji lub czynności życia codziennego bądź też mające w bardzo poważnym stopniu upośledzoną sprawność organizmu (§ 1 ust. 1 i ust. 3), to nie można przyjąć, że stałą opiekę i pielęgnację lub pomoc w czynnościach samoobsługowych, o jakich mowa w tymże rozporządzeniu, wyczerpuje opieka trwająca przez część roku lub w niektóre dni roku. Przez "stałą opiekę" należy bowiem rozumieć opiekę wykonywaną nieustannie, w sposób ciągły, przez cały czas, a więc - w zasadzie - opiekę codzienną. Tym samym Sąd Apelacyjny niewadliwie uznał, że wnioskodawczyni już od kilku lat takiej opieki nie sprawuje, gdyż jej córka Aleksandra przebywa od 1 września 1987 r. w Ośrodku Szkoleniowo-Wychowawczym dla Dzieci Niewidomych w L. [...], a jej pobyt tam jest pobytem całodobowym. Sąd II instancji ponadto podkreślił, że wnioskodawczyni tylko odwiedza córkę w Ośrodku lub zabiera ją do domu na soboty i niedziele, lecz taka forma styczności z dzieckiem nie jest stałą,

osobistą opieką nad nim. Powyższy pogląd - wbrew zarzutowi kasacji - nie narusza przepisu § 1 rozporządzenia mającego zastosowanie w sprawie.

Skoro więc Sąd Apelacyjny dokonał prawidłowej wykładni omawianego § 1 rozporządzenia i zasadnie uznał, że wnioskodawczyni nie może skorzystać z prawa wcześniejszego przejścia na emeryturę na warunkach przewidzianych w tym rozporządzeniu, kasacja jako nie zawierająca usprawiedliwionych podstaw podlega oddaleniu.

Z tego względu i stosownie do art. 393¹² KPC Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

=====